

Nedělní šachy s Tisem

SILVESTER LAVRÍK

ROMÁN

SILVESTER LAVRÍK
Nedělní šachy
s Tisem

Nedělní šachy s Tisem

SILVESTER LAVRÍK

Historický román inspirovaný
historickými událostmi a příběhy
lidí, kteří je museli prožívat.

ARGO

Kniha vyšla s finanční podporou Komise SLOLIA, Literárně informačního centra, Bratislava.

Přeložil Jiří Popiolek

Czech edition © Argo, 2019

Translation © Jiří Popiolek, 2019

Copyright © Vydavateľstvo Dixit, s.r.o., Nedel'né šachy s Tisom, 2016

Copyright © Silvester Lavrík, 2019

Cover photo © Slovenský národný archív (z fondů STK)

ISBN 978-80-257-2797-3 (váz.)

ISBN 978-80-257-2846-8 (e-kniha)

**Náš lid má silný politický temperament,
ale chybí mu, a nám všem taky,
důkladné politické vzdělání.**

(Tomáš Garrigue Masaryk)

Prožíváme nejosudovější chvíle v našem životě.

Co teď? Jak se zachovat? Co dělat?

**No, opravdu těžko říct. Je třeba se přikrčit,
není třeba vyhlížet znamení. Pořádky světa
ať si uspořádají mezi sebou ti velcí.**

My se jim už budeme umět přizpůsobit.

(Jozef Tiso)

Den Hlinkovy mládeže u nás v Bánovcích Monsignore pokaždé ozdobil svou přítomností.

Svatou Terezičku hráli v našem kině dvanáctkrát, nechyběla jsem ani jednou.

Vzpomínka na svatou Terezičku v mé hlavě stále trvá.

I

Vzpomínat bolí

Tento Den matek skončil velkou bouřkou.

Co žena navaří, to se sní, co přepere, to se zašpiní,

co uklidí, to spolyká prach. Co žena miluje, to pomine. Co žena řekne, tomu naslouchá pouze vítr. Po ženě zůstávají jenom děti. Jenže já děti nemám, říkávala naše matka. Řekla to paní lékárníkové Balákové poté, co se jí ta s radostí v hlase přiznala, že od papeže přišel souhlas k rozvodu její dcery s člověkem, který byl největší sprosták, jakého kdy tahle Země nosila. Potom si spolu jako už předtím mnohokrát poplakaly. Mě si všimly, až když si otíraly oči. Nezmátlo je to. Mě taky ne. Často jsem se cítila jako kus nábytku. Nebo jiné domácí vybavení. Lidé mou přítomnost snášeli. Nevyháněli mě. Stálo by je to mnohem víc sil než si mě nevšímat. Mohla jsem si za to sama. Nikdy jsem neuměla dát najevo, jak se právě cítím. Když měla matka narozeniny, nakreslila jsem jí obrázek a raději jsem si přivstala, abych ho položila v kuchyni na stůl a nemusela jí ho dát do ruky sama, a k tomu něco říct. Hezké, řekla matka a usmála se na bratra. Něco cekni, a přivázu tě ke stromu, zasyčel mi do ucha, když nám matka ohřívala mléko. Nepamatuju se, že bychom se někdy objali nebo si dali polibek. Ani při vítání a loučení ne. Když otec odjížděl do Ameriky, podal mi ruku a řekl, abych byla rozumná.

Dobrá hospodyně ví, že mravence dostane z domu tak, že větší mycí houbu posype cukrem a položí ji na místo, kde ti se nejvíc zdržují, přečetla mi matka před rokem z kalendáře Nupodu, nákupní ústředny potravních družstev, na rok 1936. Za chvíli je houba plná mravenců, hodíme ji tedy do vřící vody, a to zopakujeme i vícekrát. Pohádkové knížky jsme doma neměli, ani romány, jen kalendáře a noviny. Noviny čítával otec, kalendáře matka. Četla je nahlas a zkoušela, co jsem si z přečteného zapamatovala. Rozum má ještě slaboučký, ale paměť jí slouží skvěle, řekla paní učitelce Mathefyové, když mě zapisovali do měšťanské školy. Nikdy by mě tam nevzali nebýt Alice. Slíbila, že se se mnou bude učit. S mojí chatrnou hlavou by mě určitě nevzali ani

do obecné školy, ale i tehdy se mě zastala. Anička není hloupá, řekla, je jenom podrobná. Všem se to zdálo směšné, ale smáli se mně, ne jí. S Alicí a jejími sestrami chtěly být zadobře všechny ženy, které si nechávaly šít u Winklera. Alice je čertovo kvítko, říkávaly s úsměvem, trochu křivým, trochu nuceným. Bály se, že jim do lemu šat nebo do podšívky zašije pírko z černého kuřete vylíhnutého o půlnoci. Winklerova děvčata jsou šikovná i slušně vychovaná, ale přece jenom – krev není voda, mrkaly na sebe a Alici podaly tabulku mejdlíčka.

Lidem ani ten cukr nedali, ale i tak šli, napadlo mě nejdřív, když mě donutil vzpomínat. Já bych z domu neodešla nikdy. Mohli by mi slibovat cokoli na světě, ani bych je neposlouchala. Chytila bych se futer a museli by mi utrhnout ruku nebo mě vynést nohama napřed, mrtvou. Protože jsi hloupá, řekl mi bratr, když jsem mu to řekla. Řekla jsem mu to, když se vrátil z Bratislavy domů. Nikdy jsme si moc nepovídali, ale musela jsem to někomu říct. Jinak bych z toho pukla. Protože co jsme se pohádaly s Alicí, nikdo si se mnou nepovídal. Chovali se ke mně hezky, pozorně a mile, ale bylo mi při tom jako nějaké křehké květinice. A i když mě někdo poslouchal, neslyšel mě. Sdělovali mi toho hodně, ale jejich slova se mě týkala podobně, jako se dotkne kávy, když nad ní někdo řekne, aby mu ji nesladili. Kávě je jedno, jestli ji pijí oslazenou, nebo ne. Káva je jen káva, hořká nebo sladká, horká nebo studená.

Smutek ve mně je na tom stejně. Byl tady ještě předtím, než dostal mé jméno, než obrostl mým tělem. Nevím, kdo ho hostil přede mnou. Ale staral se o něj hezky. Vykrmil ho. Zvelebil. Trvalo mi roky, než jsem dorostla do jeho velikosti. Nepřekáželo mi to. Chodili jsme na botanické výlety, měla jsem Alici, Sidonii a Matildu, měla jsem všechno, co jsem potřebovala. A taky pana lékárníka Baláka. Ale hlavně Alici. Po jejich odchodu už nikoho.

Jenže Alice se zamilovala. Hltala každické jeho slovo. U rádia proseděla celé hodiny. Rádio poslouchaly i Sidonie a Matilda, ale hlavně taneční hudbu. Alice přivírala oči a s rozšířenými nosními dírkami

vdechovala mluno, co se řinulo z aparátu. Ty to neslyšíš? ptala se mě šeptem. Každá jeho věta je jako meteorit. Jako co? Netrpělivě mávla rukou. Podívej se, jak je moderní, ukazovala mi jeho fotky v novinách, které ležely na našem kuchyňském stole. Podívej na ten úzce přistřižený knír! Věděla jsem, co je meteorit. Souhlasila jsem s ní, vypadal opravdu jako filmový hrdina z plakátu, jaké visívaly u vchodu do hotelu Baron, protože v jeho prvním poschodí bylo kino Biograf. Moc jsem chtěla udělat Alici radost a říct jí, že je to tak, že každé jeho slovo je jako meteorit, že hoří a podpaluje a elektrizuje, radovat se z toho. Nepodařilo se mi to. Opravdu jsem nikdy neuměla mluvit o tom, co si myslím, co se mi líbí. Sevřelo se mi hrdlo a zůstala jsem zticha. A tak jsem jí aspoň řekla, že budeme poslouchat spolu, protože i já se chci zamilovat. A zeptala jsem se jí, jestli obě můžeme milovat toho samého muže. Rozesmála jsem ji.

Až když odešla, napadlo mě, že ho chtěla mít jenom pro sebe. Když se mě pan lékárník Balák během Dne stromků a ptáček pod Inovcem zeptal, co mě trápí, řekla jsem mu, že jsem unavená. Vydrž, děvče, budeš mít na co vzpomínat, dodal. Pan lékárník měl dobrou odpověď na všechno na světě. Akorát se někdy nehodila k otázce, kterou navíc často ani nedostal. Pan lékárník byl jednoduše člověk vědy. Likérům, sirupům a bylinám rozuměl skvěle. Člověk je opak stromu, vysvětloval mi například jednou po velkém focení ve Starém háji nad Němcovým járkem. Pouze strom dokáže změnit vodu v oheň. Trvá mu to roky, ale dokáže to. A jenom člověk dokáže oheň změnit ve vodu, pokračoval, a stačí mu k tomu chvíle – ani se nenaděješ, a horoucí oči se rozplácou. Řekl mi to, protože jsem plakala. Rozplakala jsem se ještě víc. Děti mě na té fotografii nechtěly, marně je fotografista Hajdyla nabádal, aby se k sobě víc přiblížily, vždycky to zaonačily tak, že mě na poslední chvíli odstrčily. Já jsem se přitom fotografovala nerada. Jenže když jsem se fotografovat nemohla, naříkala jsem, jako kdyby měl nastat soudný den. Když ti ubližují, radši se rozzlob, ale netruchli, pošeptal mi pan lékárník, sotva se ostatní rozprchli. Tuto lékárníkovu radu jsem si jako jednu z mála opravdu vzala k srdci.

Na botanických výletech jsme se učili poznávat květiny. Podle barvy a tvaru okvětních lístků. Podle vůně. Stromy podle kůry, listů a tvaru koruny. Ptáky podle zpěvu, skořápek vajíček vypadlých z hnízda. Ostatní děti se rozprchly po lese. Sbíraly jahody. Navzájem si ubližovaly. Já jsem se ani nehnula od pana lékárníka a paní učitelky Mathefyové. Ale nevšímalý si mě hlavně proto, že už jsem je omrzela. To jenom ve škole, když měly dlouhou chvíli nebo když se nudily, dokud odpovídal některý z hloupějších žáků, mstily se na mojí slabomyslné hlavě.

Dny stromků a ptáčků ve Starém háji jsem měla velice ráda.

Na konci školního roku jsme čekávali na tatíčka Masaryka, řádně umyté, učesané a oblečené.